

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. arch. Magdaleny WAŁEK

pt.: „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*”

wykonanej pod opieką promotorską

Pani Prof. dr hab. inż. arch. Magdaleny Żmudzińskiej-Nowak oraz

Prof. arch. Assunta Pelliccio

**w wyniku umowy o podwójnym doktoryzowaniu pomiędzy Politechniką Śląską
i University of Cassino and Southern Lazio**

1. Podstawa opracowania

- 1.1. Zlecenie Przewodniczącego Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Śląskiej, Pana dra hab. inż. arch. Krzysztofa Rostańskiego, prof. PŚ, na opracowanie recenzji rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Magdaleny Wałek: pismo nr RD. AiU 512. 8. 2023 z dnia 23.11.2023 (wpłynęło 04.12.2023)
- 1.2. Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., art. 187 (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) z późniejszymi zmianami
- 1.3. Rozprawa doktorska: Magdalena Wałek „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*” (oprawiony dwustronny wydruk komputerowy w formacie A4), Politechnika Śląska - University of Cassino and Southern Lazio, Gliwice, Cassino 2023 (wpłynęła 04.12.2023)

1. Ocena części formalnej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Magdaleny Wałek pt.: „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*” jest jednotomowym, ilustrowanym opracowaniem w formie dwustronnego wydruku komputerowego formatu A4 o objętości 480 numerowanych stron. Pracę opracowano w języku angielskim i przedstawiono do oceny w dyscyplinie *architektura i*

urbanistyka. Tym niemniej konstruując wywód, Doktorantka odwołuje się do badań i publikacji z innych dyscyplin, takich jak: historia, historia sztuki, etnologia, geografia a nawet geologia, co zasługuje na uznanie.

Struktura formalna rozprawy doktorskiej jest charakterystyczna dla podobnych opracowań naukowych. Została przedstawiona przez Autorkę wraz z metodologią na schemacie (Fig.2, str.10). Główna część rozprawy (str.1-339) składa się z sześciu części merytorycznych oraz czterech uzupełniających, numerowanych cyframi rzymskimi, w ramach których Doktorantka wprowadziła kolejne podziały, na rozdziały i podrozdziały numerowane cyframi arabskimi. Za merytoryczne części rozprawy należy uznać kolejno: I. Introduction (str.5-12); II. State of Knowledge (str.13-50); III. General Research (str.51-92); IV. Detailed Research (str.93-234); V. Proposal for Digital Representation of Structures in the Jurassic Belt (str.235-288) oraz VI. Summary (str.289-296). Ich koniecznym uzupełnieniem są, opracowane w doskonały sposób: VII. Bibliography (str.297-328); VIII. Index of illustrations and their sources (str.329-336); VIII. Index of tables and their sources (str.337) oraz wymagane prawem streszczenia w językach polskim i angielskim, oznaczone jako: X. Abstract (str.338-339). Merytorycznym uzupełnieniem treści zawartych w rozprawie jest część XI. Annex (str. 341-480). Zawiera on w sobie: Object Cards (str. 341-472), Technical Flight Specifications (str.473-476) and Glossary (str.477-480).

Praca została skonstruowana zgodnie z dobrą praktyką obowiązującą w rozprawach doktorskich. Doktorantka prawidłowo i sprawnie posługuje się warsztatem naukowym (stosowanie przypisów dolnych, odwołania do literatury przedmiotu i materiałów źródłowych – archiwaliów, dokumentów konserwatorskich i planistycznych, strategii rozwoju itp). Jakkolwiek wobec ogromu materiału archiwalnego i źródeł bibliograficznych, zdarza się, że niektóre pozycje, cytowane w przypisach dolnych, nie znalazły się w part VII. Bibliography (np. str.113, przypis 388, albo str.116, przypis 395). Praca napisana jest ładnym językiem literackim, a jej lektura sprawia przyjemność. Autorka jednak świadomie i prawidłowo używa także licznych specjalistycznych określeń i sprawnie posługuje się terminologią naukową z kilku dyscyplin. Materiał ilustracyjny obecny w pracy - zarówno archiwalia, reprodukcje, autorskie zdjęcia, jak i „wygenerowane” przez Autorkę wirtualne reprezentacje badanych obiektów- jest doskonałej jakości i zasługuje na najwyższe uznanie.

Recenzent jest przekonany, że te niewielkie niedoskonałości redakcyjne i stosunkowo małą ilość błędów językowych i literówek można w przyszłości wyeliminować podczas profesjonalnej edycji rozprawy w wydawnictwie przed ewentualnym (i zdaniem recenzenta- koniecz-

nym- patrz dalsza część recenzji) przygotowaniem rozprawy do druku, być może w wersji dwujęzycznej. Stwierdzam niniejszym, że pod względem formalnym rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Magdaleny Wałek spełnia z nawiązką kryteria stawiane przed tego typu opracowaniami naukowymi.

2. Ocena części merytorycznej rozprawy doktorskiej

Oceniana rozprawa doktorska Pani mgr inż. arch. Magdaleny Wałek pt.: „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*” to wyróżniający się pośród ostatnio bronionych w polskich uczelniach architektonicznych rozpraw, doktorat, który cechuje bardzo wysoki poziom naukowy. Charakterystyczny właściwie dla prac habilitacyjnych oraz publikacji opracowywanych przez samodzielnych pracowników nauki. Poza niewątpliwymi zasługami Pań Promoterek, w pracy widać ogromną pasję, rzetelność i skrupulatność badacza, który przecież dopiero wkracza na ścieżkę kariery naukowej.

Temat rozprawy, wydawałoby się (choćby po przedstawionym na jej kartach w części II *State of Knowledge* , bogatym stanie badań), że wyeksploatowany i obecny w polskim dyskursie naukowym od ponad 150 lat, dzięki pracy Doktorantki zyskał na aktualności. Po pierwsze zebrała ona w jednym miejscu wiele informacji historycznych i zaprezentowała stan dotychczasowych badań dotyczących wszystkich zachowanych do dzisiaj na terenie Jury Krakowsko-Częstochowskiej zamków i strażnic. Po drugie, Doktorantka stosuje nowatorskie metody badań, co wnosi nowe wartości i poszerza wiedzę w dyscyplinie *architektura i urbanistyka w Polsce*, co zasługuje na wyróżnienie.

Omówione szczegółowo w części IV zamki i strażnice jurajskie zostały przedstawione na tle podobnych obiektów europejskich oraz zamków z innych części Polski. Doktorantka przybliżyła także historyczne i współczesne metody konserwacji i prezentacji tego niezwykle wartościowego dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego (w części III- *General Research*). Szczególnie interesująca w tej części jest podjęta przez Doktorantkę dyskusja dotycząca zabezpieczania lub odbudowywania ruin zamków, która trwa w nauce europejskiej i światowej od drugiej połowy XIX wieku i najprawdopodobniej nigdy się nie zakończy. Zebranie wiedzy o historii, stanie zachowania i metodach konserwacji i udostępniania zamków w pasie jurajskim jest niezwykle ważne, wobec narastającego od lat 60. ubiegłego stulecia chaosu przestrzennego, związanego początkowo z rozwojem przemysłu w tym rejonie, a po 1989 rokiem z nie-

kontrolowaną suburbanizacją oraz komercjalizacją obszarów turystycznych. Powoduje on obniżenie jakości kontekstu przestrzennego, w tym przedpoli widokowych zamków (poza obszarami objętymi ochroną, w tym głównie ochroną przyrody), usytuowanych w tym rejonie przede wszystkim na wzniesieniach.

Przedstawienie całości materiału, w tym odwołań do wcześniejszych badań w jednym opracowaniu naukowym (a nie przewodniku turystycznym), pozwoliło usystematyzować wiedzę, poszerzając ją zarazem o wiele niepublikowanych dotychczas archiwaliów (w tym cennych odwołań do opracowań i opinii konserwatorskich przechowywanych w archiwach urzędów w dwóch województwach, na terenie których leży Jura). W części IV., na str. 220-222, Doktorantka wspomina o sześciu zamkach, które się nie zachowały, co porządkuje aktualny stan wiedzy na temat krajobrazu warownego Jury i jego przekształceń. Niezwykle cennym elementem dysertacji, podsumowującym w sposób syntetyczny niezwykle rzetelne, szczegółowe badania nad zamkami i wieżami strażniczymi Jury jest *Table. 2. Valuation Summary* (str.233) . Szkoda, że nie ma w niej nazw zamków, chociaż recenzent rozumie, że niektóre z nich mogłyby występować w kilku punktach tabeli, co zapewne niepotrzebnie utrudniłoby jej odczytywanie. W obecnej formie jest ona natomiast wartościowym uzupełnieniem treści książki. Ze względu na międzynarodowy charakter rozprawy doktorskiej, Autorka przedstawiła także tło historyczne, etnologiczne a także geograficzne i geologiczne, w którym powstały i funkcjonują, unikatowe w skali kraju zamki jurajskie, co jest bardzo cennym uzupełnieniem podstawowego wyводу, utrzymanego w dyscyplinie architektura i urbanistyka.

Zastosowane przez Autorkę nowatorskie metody badań, doskonale omówione na kartach dysertacji, zarówno w części I- *Introduction*, przy przedstawianiu metodologii (rozdz. 5. *Author's methodology* - str.9-10), a także w części III. *General Research* (rozdz. 4. *Issues of castle ruin protection* – szczególnie metody „niekonserwatorskie” str. 85-90), służące zarówno konserwacji, jak i popularyzacji dziedzictwa, są stosunkowo nowym elementem w badaniach nad zabytkami na terenie Polski. Część z nich była one omówione także wcześniej w, niecytowanej akurat w rozprawie, zapewne przez przeoczenie, monografii habilitacyjnej J. Sroczyńskiej z 2018 roku pt. „Prezentacja interpretacyjna zabytków architektury w ochronie dziedzictwa kulturowego”. Ich realizacja w autorskiej pracy badawczej nad zamkami jurajskimi przez Panią mgr inż. arch. Magdalenę Walek, została zaprezentowana w części V. *Proposal of Digital Representation of Structures of Jurassic Belt* (str.235-288). To, wydawać by się mogło, najbardziej nowatorska część rozprawy, chociaż recenzent nie chce tutaj w żaden sposób deprecjonować ogromu pracy nad poprzednimi częściami dysertacji i ich wielkiej wartości merytorycznej dla polskiej nauki.

W części V., Doktorantka nie tylko przedstawia teoretyczne podstawy i metody kreacji cyfrowych modeli zabytkowych obiektów i założeń przestrzennych, ale także, przede wszystkim, wykazuje sposób ich praktycznej aplikacji na przykładzie wybranych zamków jurajskich, do celów ochrony i konserwacji dziedzictwa, ale również upowszechniania wiedzy o nim i jego współczesnej, wirtualnej ekspozycji w historycznym środowisku kulturowym i przyrodniczym. Szczególnie interesujące jest stworzenie modeli HBIM (Heritage Building Information Modeling), wciąż nowatorskie, ale coraz bardziej powszechne na Zachodzie i Południu Europy, u nas nadal spotykane sporadycznie. Rezultatem badań jest powstanie platformy cyfrowej, którą Autorka nazywa „CastleHIM [Castle Information Model]”, która ma służyć cyfrowej dokumentacji i eksploracji zamków Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Może ona być przydatna do celów naukowych, konserwatorskich, edukacyjnych, turystycznych i zapewne także administracji gruntami oraz pomocna przy sporządzaniu rozlicznych dokumentów planistycznych.

W tej samej, V. części rozprawy, w rozdziale 2. *Methodology for data acquisition for the model* (str. 241- 286) Doktorantka dokładnie przedstawia metodologię zbierania danych i tworzenia modelu, ilustrując to dodatkowo przy pomocy zrzutów ekranu z kolejnych stadiów jego tworzenia. Wraz z uzupełniającymi informacjami zawartymi w Annexie (dotyczącymi użytego sprzętu i oprogramowania oraz szczegółowych danych do przelotów dronami ponad poszczególnymi obiektami), daje to prawidłowy obraz pracy badawczej i zarazem umożliwia jej powtórzenie na przykładzie dowolnych obiektów i zespołów architektoniczno-urbanistycznych w Polsce i na świecie. Dzięki temu nie jest to tylko pojedynczy autorski eksperyment, ale metoda, która wraz z rozwojem technologii i wiedzy może być rozbudowywana, ale już na tym etapie wnosi nowe wartości do dyscypliny naukowej architektura i urbanistyka.

W ostatniej VI. części rozprawy, na podstawie przedstawionego w pracy wywodu naukowego oraz opisanych eksperymentów aplikacyjnych, Doktorantka odpowiada na postawione na wstępie książki pytania badawcze, udowadnia tezę i wykazuje realizację celów pracy, co dodatkowo wielokrotnie wykazała na wcześniejszych kartach dysertacji.

Recenzent bardzo wysoko ocenia rozprawę doktorską Pani mgr inż.arch. Magdaleny Wałek pt.: „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*” pod względem merytorycznym, gdyż wyróżnia się na tle prac doktorskich w dyscyplinie architektura i urbanistyka w Polsce.

3. Uwagi

Uwagi recenzenta do ocenianej rozprawy doktorskiej są nieliczne, mają charakter bardziej porządkujący i edytorski, niż polemiczny. Recenzent nie zgłasza żadnych uwag o charakterze merytorycznym, które mogłyby wpłynąć na całościową ocenę dysertacji.

- Wobec ogromu zgromadzonej literatury, część pozycji zamieszczonych w przypisach dolnych nie znalazła się w bibliografii- ten błąd należy naprawić przy rekomendowanej przez recenzenta publikacji doktoratu w formie książkowej (np. A. Bohma, J. Salma, W. Kosińskiego i in.)
- Omawiając walory turystyczne krajobrazu warownego (jak chociażby na str. 106-107) należałoby się odwołać nie tylko do , już ponad 40-letnich, badań śp. prof. J. Bogdanowskiego, ale także do ostatnich dokonań jego uczniów i kontynuatorów jego szkoły architektury krajobrazu i architektury militarnej: prof. Zbigniewa Myczkowskiego, prof. Jadwigi Środulskiej-Wielgus, czy dra Krzysztofa Wielgusa
- W kartach przykładów zamków w Pilicy i Pilczy brakuje odwołania do obronionej przed dekadą rozprawy doktorskiej Jana Janczykowskiego, byłego Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zatytułowanej: „ Zamek w Pilicy na tle polskiej architektury rezydencjonalno-obronnej pierwszej połowy XVII wieku” wykonanej pod kierunkiem śp. prof. Andrzeja Białkiewicza
- W części V. brak odwołań do publikacji J. Sroczyńskiej, która już od ponad 7 lat wprowadza do polskiego dyskursu naukowego problematykę związaną z cyfrową reprezentacją dziedzictwa architektonicznego
- Jest zrozumiałe, że względu na i tak już znaczną objętość tomu (480 stron) oraz czas potrzebny na przeprowadzenie dokładnych badań wszystkich obiektów (oraz zapewne koszty eksploatacji sprzętu), w Aneksie znalazło się jedynie 19, spośród ponad 30 zamków jurajskich. Daje to i tak wystarczający na potrzeby pracy doktorskiej obszar porównawczy, zwłaszcza, że w tekście pracy, we wcześniejszych jej częściach Autorka odnosi się także do pozostałych zamków i wież strażniczych współtworzących tzw. Szlak Orlich Gniazd. Ale pomimo to, nasuwa się pytanie, dlaczego Doktorantka nie zdecydowała się na opracowanie karty dla Zamku Tenczyn w Rudnie (omówionego na str.191-194 i wspomnianego kilkakrotnie w pracy), jednej z najwspanialszych, po Ogrodzieńcu, ruin na Jurze?

4. Podsumowanie i konkluzja

Recenzent jest pod ogromnym wrażeniem warsztatu naukowego Doktorantki, zarówno tradycyjnego warsztatu historyka architektury, jak i innowacyjnego warsztatu współczesnego konserwatora. Ilość danych i archiwaliów przetworzonych i opracowanych na nowo podczas pracy nad dysertacją doktorską jest ogromna. Dzięki temu praca doktorska Pani mgr inż. arch. Magdaleny Wałek pt.: „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*”, mogłaby nawet zostać uznana za skończoną i spełniającą wszelkie kryteria stawiane przed dysertacjami doktorskimi po części IV. Tym niemniej uzupełniająca badania część aplikacyjna, omówiona szczegółowo w części V., rzuca całkowicie nowe światło i otwiera nowe możliwości w prowadzonych od ponad 150 lat badaniach, ale także działaniach remontowych, konserwatorskich i tych upowszechniających dziedzictwo zamków Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.

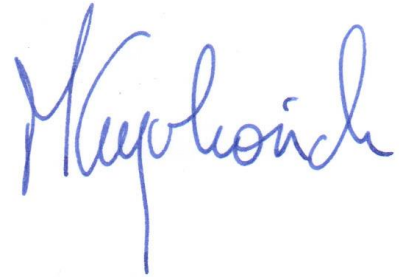
Określone w części I. *Introduction* cele badawcze i aplikacyjne zostały w pełni zrealizowane na kartach rozprawy, teza udowodniona, a odpowiedzi na pytania badawcze zostały udzielone, tak na kartach książki, w podsumowaniach poszczególnych rozdziałów, jak i w części VI. *Summary*.

W konkluzji recenzent pragnie podkreślić, że Doktorantka w sposób doskonały opanowała warsztat naukowy i wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie naukowej *architektura i urbanistyka*. Tematyka pracy jest aktualna, a badań i eksperymentów związanych z nowoczesnymi metodami prezentacji i dokumentacji dziedzictwa historycznego, zwłaszcza zamków jurajskich, jest polskiej literaturze przedmiotu wciąż niewiele. Doktorantka wpisała się tym samym w lukę badawczą, poszerzając zakres wiedzy w dyscyplinie naukowej *architektura i urbanistyka*. Recenzent jest przekonany, o wysokiej wartości i innowacyjności badań przeprowadzonych przez Doktorantkę i tym samym wnosi, w razie przyjęcia obrony i nadania stopnia doktora, także o wyróżnienie rozprawy doktorskiej Pani mgr inż.arch. Magdaleny Wałek.

Recenzent stwierdza niniejszym spełnienie przez Panią mgr inż.arch. Magdalenę Wałek w rozprawie doktorskiej pt. „*Cultural Landscape of the jurassic belt of defensive architecture- a digital model of representation in the process of heritage conservation and popularisation*” merytorycznych kryteriów i wymogów wynikających z art. 187 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r., (Dz. U. z 2023 r. poz. 742) z późniejszymi uzupełnieniami. Tym samym wnosi do Przewodniczącego

Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka w Politechnice Śląskiej o kontynuację procedury, przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pani mgr inż.arch. Magdaleny Walek do publicznej obrony. A w razie jej pomyślnego zakończenia także o wyróżnienie tej rozprawy, z uzasadnionych powyżej powodów.

Prof. dr hab.inż.arch. Mateusz Gyurkovich

Kraków, 18.01.2024